

Martin Cabalzar – il 1997 sco deputà en il Cussegl grond. La politica è stada – sper il schurnalissem – adina sia segunda paschiun e lavur.

FOTO TIM ZOETMULDER

REMINISCENZAS A LA SAVA DA LA PENSIUN

Rumantsch grischun e/ni idioms

MARTIN CABALZAR/FMR

Las discussiuns vehementas e virulentas pro e contra rumantsch grischun han er sumbrivà la partenza da la Quotidiana. Ed er jau hai stuì s'arranschar cun la nova situaziun. Sco chauradacur da la Gasetta Romontscha cun sia derasaziun focussada sin la Surselva aveva il rg ina posiziun marginala e pitschna giustificaziun. Il 1992 aveva la Gasetta Romontscha schizunt gì lantschà ina petiziun cun prest 3000 sutscriziuns cunter l'introducziun dal rg sco lingua uffiziala da la Confederaziun. La regenza grischuna ha lura laschà far ina retschertga represchentativa che ha purtà il suandant resultat sorprendent: 44% beneventan il rg sco linguatg unificatg, 22% avessan preferì in dals idioms e 35% èn stads cunter in linguatg da scrittira communabel.

La pli gronda acceptanza ha il rg gì per il sector administrativ ed en las medias. Pass per pass è il rg daventà lingua uffiziala da Confederaziun e chantun. Sut squitsch da las finanzas ha il Cussegl grond plinavant decidì il 2003 d'edir meds didactics mo pli en rg. Ina decisiun giuridicain ed emoziunalmain dispietivla che ha enconuscentamain procurà per vivas cuntraversas entaifer la Rumantschia. Tant pli che betg il chantun, anzi las vischnancas han il dretg da fixar en atgna cumpetenza lur lingua uffiziala e da scola. Il resultat da quel desaster è enconuscent.

Sco schefredacur da la nova gasetta interrumscha èsi dentant stà cler che jau stoppia resguardar la nova situaziun da partenza. Per mai èn ils resultats da la retschertga uffiziala stads directivs. Radund duas terzas dals texts publitgads en La Quotidia-

na cumparan en ils idioms e mo radund in terz en rumantsch grischun. Nossa soluziun è stada pragmatica: reportaschas or da la regiun succedan en ils idioms correspondents, contribuziuns surregiunalas en rumantsch grischun. Collavuratur libers, glosists e columnists èn stads libers da tsherner lur versiun preferida. Pia gronda toleranza!

Da principi è quest tenuta er sa cumprovada fin il didad oz. Sco numerus resuns conferman han lecturas e lecturas fidads da La Quotidiana oz adina pli paucas difficultads da chapir il rumantsch grischun ed ils ulteriurs idioms. La novissima statistica fatga da la FMR

conferma er che la maiortad dals interrogads chapeschan meglier rg che scadin dals ulteriurs idioms. Ed ils abunents da la LQ han apparentamain ina pli gronda affinitad da chapir il rumantsch grischun ed ils auters idioms. La Quotidiana è pia in'excelenta plattafurma per promover la chapientscha vicendaivla, d'enfirmir l'avischinaziun, la schientscha e l'identitad cuminaivla. Presumà ch'ella vegnia er legida.

Tut en tut giuda il rumantsch gronda simpatia. Pauca chapientscha han ins magari ch'els paucs Rumantschs sparpaglian lur forzas en tshintg idioms ed han difficul-

tads da pudair acceptar il rumantsch grischun sco lingua cuminaivla. Ina premissa per cuntanscher atenziun e preschientscha publica ordaifer il territori rumantsch è dentant da s'unir ad ina suletta varianta. Cuntrari als dialects tudestgs, franzos e talians da la Svizra èn ils idioms rumantschs dentant linguas da scrittira autonomas cun ina lunga tradiziun litterara.

Midadas, sche era minimas da lingua e scripziun, èn savens colliadas cun bleras emoziuns. Quai n'è dentant betg ina specialitad rumantscha. Er tar ils Tudestgs han pitschnas midadas da scripziun en il Duden procurà per ina veritabla revoluziun da protesta.

Ils idioms èn e restan la pitga la pli impurtanta per il mantegniment dal rumantsch. Grazia al rumantsch grischun ha il rumantsch dentant acquistà novas domenas che na fissan uschiglio betg stadas accessiblas per il rumantsch. Igl rg duai vegnir applitgà primarmain cunzunt là nua ch'el remplazza il tudestg e nua ch'el messadi pertutga l'entira Rumantschia. Quai pretenda in zichel avertadad, toleranza e respect vicendaivel. Per mai persunalmain è e resta il sursilvan la lingua dal cor, ils auters idioms ina scoperta interessanta ed il rumantsch grischun la lingua professiunala. Quai han naparts taxà sco tradiment e mai perdunà a mai quest pass. Dentant dapli en ina da las proximas contribuziuns.

«Per mai è il sursilvan la lingua dal cor, ils auters idioms in'interessanta scoperta ed il rg è daventà la lingua professiunala.»

Martin Cabalzar

En ina seria da tshintg columnas sa regorda Martin Cabalzar durant quest'emna da passa trais decennis en il schurnalissem rumantsch – tranter auter durant passa 20 onns sco chauradacur da La Quotidiana. Sin la fin da quest'emna vegn Martin Cabalzar ad ir en pensiu.